

Tillit krever tvil

Bjørnar Olsen
Sjefredaktør

RETSSIKKERHETEN ER DET viktigste vernet en borger har. Det betyr at potensielt skyldige personer også har krav på prosessuell rettssikkerhet. Mister vi tillit til dette prinsippet, har rettsstaten et problem. En omfattende dokumentar i denne utgaven rokker ved denne tilliten.

Vår gjennomgang av en overgrepssak i Glåmdalen – i media tidligere omtalt som «prestesaken» – forteller om svakheter i etterforskningen og mangler i rettens etterprøving av flere av påstandene. I dag forteller daværende leder i Den rettsmedisinske kommisjon, Randi Rosenqvist, at hun angrer på sine tidligere vurderinger i saken. Mens eksperter på sakkyndighet og rettspsykologi går hardt i rette med en sakkyndigrapport som den gang ble tillagt så stor vekt av retten at den ble klippet like inn i tingrettsdommen. Hver for seg, men ikke minst samlet, kan dette ha hatt betydning for domsutfallet. Flere kilder mener det kan være snakk om et justismord.

Saken er også en fortelling om psykologifaget og profesjonsutøvelse. Den omhandler vitnepsykologi, sakkyndighet, behandlere i retten og hvordan psykisk helse kan få en helt sentral rolle i rettssystemet. I hvilken grad har etterforskere og retten tatt dette inn over seg?

Saken omhandler vitnepsykologi, sakkyndighet, behandlere i retten og hvordan psykisk helse kan få en helt sentral rolle i rettssystemet

I et rettssystem hvor muntlighet og bevisumiddelbarhet står sterkt, trengs vitnepsykologiens korreks for å sikre rettssikkerheten. For mer enn 70 år siden diskuterte Harald Schjelderup temaer som troverdighet og pålitelighet, forholdet mellom subjektiv sikkerhet og pålitelighet, hukommelsesfeil og krav til psykologisk sakkyndighet på et vis som er i tråd med moderne vitnepsykologi. Alt ifølge et fagessay av Svein Magnussen og Annika Melinder publisert i Psykologtidsskriftet i 2004 (se Fra arkivet side 209). I hvilken grad psykologer i retten er oppdatert på forskning og kjenner sitt fags begrensning, er fortsatt et diskusjonstema. For psykologer er ikke kvalifiserte i vitnepsykologiske spørsmål i kraft av sin utdanning eller kliniske praksis per se.

I et intervju i denne utgaven forteller politioverbetjent og forsker Asbjørn Rachlew om hvor viktig det er å forebygge tunnelsyn i etterforskning og avhør gjennom å aktivt teste konkurrerende hypoteser (se side 148). Disse metodene bygger på forskningen fra vitne- og beslutningspsykologien. En slik tilnærming gir mindre skråsikkerhet og åpner for tvil. En tvil som medfører usikkerhet, forsinker avgjørelser og kan ende med et «vet ikke». Men rettssikkerheten hviler jo nettopp på at vi må leve med tvilen, selv om det er ubehagelig.

Uten å ta stilling til skyldspørsmålet forteller vår gjennomgang at man i «prestesaken» for sjelden fulgte opp saksopplysninger med spørsmålet «stemmer dette?». I denne saken ser det ut til at opplevelsen av fornærmedes troverdighet i kombinasjon med anklagedes manglende troverdighet kan ha resultert i at elementære faktasjekker ikke ble gjennomført. Etterforskere og rettsvesen har et selvsagt ansvar for dette, noe også fornærmede skriver i sin uttalelse (se side 183).

For tilliten til politiet og rettssystemet er slike saker kritiske. Men kognitive bekreftelsesfeller gjelder ikke bare etterforskere og psykologer, sier Rachlew. Det gjelder også journalister. Derfor er det viktig at også vår dokumentasjon gjennomgås, ikke bare av pressens organer, men også av offentlige myndigheter. Slik saken står nå, forteller den om svakheter både i etterforskningen og i de instanser

som gir dømte nye muligheter. Det gjør det nødvendig med en grundig gjennomgang av sakens mange sider.